

притулилась, розташовується; розмовляти, гомоніти, мекати, бурчати, базікати.

Функції підсилення, зменшення, заміщення, уточнення виконують виявлені синонімічні одиниці: *стриже, дивиться; поп'явся, брѳохався, йшов, дибав; сьорбав, тріскав, їв; шапурина, шапка; м'ясорубка, війна; верблюди, рисаки, бики; куцина, сорочка.*

У подальших дослідженнях з цієї проблеми варто зосередити увагу на функціонуванні синонімічних кольорів, на розмежуванні іменникової синонімії, прикметникової синонімії, дієслівної синонімії тощо.

Джерела та література

1. Голобородько К. Формування мовної картини світу засобами синонімії (на матеріалі української поезії) //Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Харків: ХДПУ, 2001. – С. 174–177.
2. Карнавський С. Практичний словник синонімів української мови. – К.: Орій, 1993. – 472 с.
3. Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. – Х.: Прапор, 1997. – 462 с.
4. Полога Л.М. Словник синонімів української мови. – К.: Довіра, 2001. – 477 с.
5. Словник української мови: У 11-т – К.: Наукова думка, 1970. – Т.1, 2, 4, 8, 9
6. Соколова А.В. Іменування головних героїв роману Г.Тютюнника „Вир”// Записки з ономастики: Зб. наукових праць. Вип. 2 – Одеса: ОДУ, 1999. – С. 64–71
7. Тютюнник Г. „Вир”. – К.: Український Центр духовної культури, 1998. – 592 с.
8. Черненко О. Від слівце – слово // Урок української. – 2002. – № 3(37) – С. 45–51.

Латишева О.В.

СУЧАСНА КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА

У зв'язку з поверненням на батьківщину кримських татар, у тому числі літературної еліти, **актуальним** стає вивчення періоду відродження і формування кримськотатарської сучасної літератури. **Метою** даної наукової статті є повне всебічне дослідження проблеми розвитку та становлення літератури кримських татар. **Основне завдання** цієї наукової роботи полягає в детальному аналізі сучасної кримськотатарської літератури, засобів масової інформації, видавництва і виділенні їх основних тенденцій.

Кримськотатарська література має давні традиції. Вона розвивалася протягом всієї історії кримських татар, у тому числі в Кримській АРСР і в другій половині ХХ сторіччя, коли кримськотатарська інтелігенція змогла зберегти і збільшити традиції художньої літератури, організувавши видання газети, журналу і видавничої справи рідною мовою.

У ході розгляду даної проблеми використовуються такі джерела. Дослідження Р. Фазила і С. Нагасва «Къырымтатар эдебиятынынъ тарихы. Къыскъа бир назар» («Історія кримськотатарської літератури. Короткий аналіз»), яке показує історію розвитку літератури кримських татар у далекому минулому й у період сучасності [1]. У монографії подається матеріал про сучасні періодичні видання рідною мовою, роботу видавництва та інших культурних установ. Дана монографія також не ставила метою глибоке і системне вивчення сучасної ситуації в кримськотатарській літературі. У роботі немає критичного аналізу сучасного стану кримськотатарської літератури.

Для розуміння досліджуваної проблеми додатково були використані монографія З.Куртнезира «Къырым татар эдиpleri. Омюр ве яратыджиликълар акъкъында къыскъа малюматлар» [2] і критичні публіцистичні статті сучасних кримськотатарських письменників [3, с. 6 – 7; 3, с. 29 – 38; 3, с. 65 – 71; 3, с. 71 – 75; 3, с. 75 – 79; 3, с. 85 – 93].

У 1990-і роки майже всі письменники з числа кримських татар повернулися на батьківщину. Одними з перших письменників, що повернулися в Крим, були Р. Алі, Ш. Селім і Ю. Кандим. Серед найстарших кримськотатарських письменників, що повернулися на батьківщину, можна виділити М. Аблялімова, К. Амета, Дж. Аметова, Ш. Алядінова й А. Османова. При їхній активній діяльності в Криму почалося відродження сучасної кримськотатарської літератури. Протягом 1990-х років на батьківщину повернулася переважна частина майстрів пера. У 1992 р. кримськотатарські письменники увійшли до складу Спілки письменників України. Сьогодні в складі Спілки понад 30 кримськотатарських письменників і поетів різних поколінь [4, с. 570]. Сьогодні в складі Спілки письменників України 26 кримськотатарських письменників, поетів, драматургів [5, с. 67].

Багато з них одержали можливість вступити у творчий союз тільки в незалежній Україні, тому що в місцях заслання, наприклад, в Узбекистані, через активну участь у національному русі, політичні переконання і творчі погляди їх не приймали в Спілку письменників. Серед них найстарші майстри слова Р. Муедин, Р. Чайлак, І. Асанін.

Уперше за довгі роки кримськотатарські письменники і поети одержали можливість не тільки вільної творчої діяльності, але й обговорювати насувні проблеми свого народу, брати активну участь у відродженні рідної мови. З цією метою щороку письменники і поети проводили чотири творчі зустрічі, де підбивалися підсумки діяльності, обговорювалися перспективні плани і проведення ювілейних заходів, присвячених класикам кримськотатарської й української прози і поезії. Зокрема, було організовано щорічні читання, присвячені І. Гаспринському, Б. Чобан-заде і відзначені ювілейні дати Т. Шевченка, А. Кримського, Е. Шем'ї-заде, А. Гирайбая, Ш. Алядіна, Ю. Болати і багатьох інших.

У досліджуваний час письменники і поети плідно працювали над популяризацією середньовічної кримськотатарської літератури, спадщини І. Гаспринського, репресованих суспільно-політичних діячів культури в міжвоєнний період. Крім цього з ініціативи поета Ю. Кандима для наймолодших і найталановитіших дітей було організовано літературно-поетичний клуб «Ільхам». Сьогодні в складі клубу 15 дітей [6, с. 73 – 74]. Їхні твори публікуються в газетах і журналах.

Повернення кримськотатарських письменників, поетів і драматургів у Крим відкрило нові обрії творчої діяльності. Свобода творчості багато в чому визначила літературну і драматургічну тематику. У цей час були написані п'єси, що відображають не тільки виселення кримських татар, але і їхнє повернення на батьківщину. Серед них такі твори як п'єса Е. Умерова «Афат», Д. Джетере, Р. Меламеда «Дорога додому», Р. Муєдина «Сенген йылдызлар» («Погаслі зірки»). Великий читацький успіх мали п'єси С. Османова «Алим» і Г. Мурата «Бахчесарай чешмеси» («Бахчисарайський фонтан»), а також драма А. Османа «Аєдин» [7, с. 89; с. 31].

Враховуючи те, що в післявоєнний період професійне театральне мистецтво було відсутнє, сьогодні жанр драматургії знаходиться в стадії свого відродження і пошуку. Водночас потрібно зазначити парадоксальний факт. П'єси сучасних кримськотатарських авторів не користуються попитом. Кримськотатарський музично-драматичний театр будує сучасний в основному репертуар на національній, вітчизняній і міжнародній класиці.

Сучасна кримськотатарська література представлена різноманітними жанрами. Серед нових повістей і оповідань, що привертають увагу читачів, потрібно виділити твори І. Паши «Джанлы нишан», Н. Умерова «Кочув» («Переїзд»), а також поему Ш. Селіма «Крымнамэ», І. Абдурамана «Юкьусыз геджелер» («Безсонні ночі»). Одночасно письменницькою інтелігенцією проводилася робота з пошуку і видання літературної і наукової спадщини І. Гаспринського, поетів першої половини ХХ століття А. Гирайбая, Н. Челебиджихана, А. Лятиф-заде, Ш. Бекторе, учених Б. Чобан-заде, А. Акьчокьракьлы.

Письменники прагнули йти в ногу з часом, правдиво і неупереджено відображаючи у своїй творчості епоху, у якій вони живуть. Такі повісті Т. Халілова «Сонки нефеске къдар» («До останнього подиху»), С. Ногаєва «Девир ве такдир» («Час і доля»), А. Веліуллаєва «Авдет» («Повернення»), І. Паши «Ана» («Матір»), документальні спогади письменника І. Асаніна, який зазнав репресій у 1940–1960-і роки, «Телькьоралар артында» («За колючим дротом»), комедія московського прозаїка і драматурга Е. Умерова «Йырла, эвим!» («Співай, мій дім!») [8, с. 573 – 574]. Найбільш серйозним романом сучасної кримськотатарської літератури можна вважати С. Еміна «Сенин йылдызынъ» («Твоя зірка») [9, с. 167].

Потрібно зазначити, що кримськотатарська література розвивалася при тісних контактах із сучасною українською і зарубіжною літературою. Кримськотатарські письменники підтримували тісні контакти з колегами з-за кордону, наприклад, Туреччини, Латвії, Румунії, Польщі, беручи участь у літературних симпозиумах, зустрічах, семінарах.

Відомий поет Ш. Селім за переклад «Кримських сонетів» Адама Міцкевича, виданих польською і кримськотатарською мовами у м. Варшаві, був визнаний гідним звання лауреата незалежного фонду «Полькуль». Групою кримськотатарських письменників і поетів Ш. Селімом, Ю. Кандимом, А. Велієвым, І. Абдурамановим уперше були перекладені і видані окремою збіркою «Якьын ве узакь Т. Шевченко» («Далекий і близький Шевченко») твори українського класика Т. Шевченка. Такі твори Т. Шевченка, як «Заповіт», «Катерина», «Доля», «Тече вода в синє море», «Породила мене мати», «Не женися на багатій» та інші були зустрінуті з величезним інтересом кримськотатарським читачем [10].

Останнім часом також були перекладені твори українських класиків П.Тичини, Л.Українки, М. Рильського, А. Кримського. У 2001 р. Ш. Селім, А. Велієв і В. Басиров взяли участь у третьому з'їзді письменників України.

З боку письменників докладалося зусиль, спрямованих на вирішення організаційних питань і підтримку творчості як відомих прозаїків і поетів, так і початківців. Наприклад, з метою виявлення і підтримки творчості письменників Радою кримськотатарської літератури організувалися літературні конкурси. Серед лауреатів потрібно зазначити творчість поетів І. Асаніна, повість Т. Халілова «Юкьусыз геджелер» («Безсонні ночі»).

Розглядаючи сучасний стан кримськотатарської літератури необхідно зупинитися на дуже складній і актуальній проблемі, а саме, перекладі кримськотатарської писемності з кирилиці на латиницю. За це виступають не тільки політики, але й учені-філологи, що бачать у цьому відродження рідної мови, літератури і культури. Рішення про переклад кримськотатарського алфавіту з кирилиці на латинську графіку було прийняте другою сесією другого Курултаю кримськотатарського народу в липні 1993 р.

При цьому керувалися рекомендаціями міжнародної науково-практичної конференції «Кримськотатарська мова: проблеми переходу на латинську графіку», що відбулася в червні 1992 р. У конференції взяли участь фахівці з Туреччини, Угорщини, Польщі, США, Норвегії, Англії. За висновками експертів латинський алфавіт більш адекватно відображає фонетичний лад кримськотатарської мови. Було розроблено варіант алфавіту, що складається з 31 основних і 2 додаткових букв. Мета – забезпечити найповнішу передачу фонетичної структури сучасної кримськотатарської мови, збереження історичних традицій, провести уніфікацію з алфавітами інших тюркських народів [11; 12, с. 575 – 576].

На конференції також було прийняте рішення про розробку концепції відродження початкової освіти рідною мовою, видання підручників за підтримкою республіканського комітету у справах національностей і організацію республіканського ліцею для обдарованих дітей з числа кримських татар [13; 14, с. 575 – 576].

За рішенням ВР АР Крим переклад кримськотатарського алфавіту передбачалося здійснити поетапно і завершити у вересні 2002 р. РМ доручалося до травня 1997 р. затвердити склад республіканської комісії з координації

і контрольно за здійсненням перекладу на новий алфавіт. Контроль покладался на постійну комісію ВР АР Крим з національної політики і проблем депортованих громадян [15].

Для вирішення даного питання була створена творча група фахівців-філологів, завданням якої було розробка орфографічного словника на латиниці. Ця група проіснувала до травня 1998 р., а потім, у зв'язку з кадровими змінами в РМ АР Крим, припинила своє існування [16].

На наш погляд, підходить до даного питання потрібно обережно, з огляду на історичне і культурне минуле, сучасне економічне і соціальне становище кримських татар. Справа в тому, що перехід на латинський алфавіт у деяких державах здійснюється на основі довгострокової програми, що має серйозну фінансову базу і довгострокову підтримку, чого немає у кримськотатарського соціуму.

У сучасній кримськотатарській літературі поруч з досягненнями в розвитку були і труднощі, які багато в чому впливали на творчість і, на наш погляд, висували перед письменниками і поетами завдання відродження рідної мови, через розвиток і популяризацію дитячої художньої літератури.

На думку відомого кримськотатарського поета, Голови Ради кримськотатарської літератури і головного редактора журналу «Йылдыз» Ш. Селіма твори, що створювалися в недавньому минулому були пронизані духом соціалістичного реалізму. Якщо раніше над літературною творчістю існували лабеті ідеологічні, то в сучасних умовах лабеті економічні. Раді кримськотатарської літератури, через економічні труднощі неможливо видавати класиків, не говорячи вже про твори сучасних прозаїків і поетів. У найгіршій ситуації знаходиться дитяча література. Останні високопрофесійні твори для найменших читачів були написані в основному в першій половині ХХ сторіччя. Фактично сьогодні в Криму немає письменників, що пишуть кримськотатарською мовою для дітей [17, с. 40 – 41].

Дійсно, наявна проблема є дуже серйозною, якщо враховувати прагнення інтелігенції відродити рідну мову. Потрібно сказати, що час від часу виходять невеликі видання рідною мовою для дітей, але вони не змінюють ситуацію. Також потрібно зазначити, що в цих умовах кримськотатарським письменникам і літераторам потрібно зробити наголос на перекладі класичної дитячої російської, української і зарубіжної літератури. У такий спосіб кримськотатарські діти будуть краще знати рідну мову, а з іншої сторони прилучатися до світової літературної класики. У цьому контексті є смисл розширити і поглибити творчі зв'язки з українськими літераторами й організувати невелике, але разом з тим насичене за змістом і красиво оформлене дитяче видання.

Аналізуючи стан сучасної кримськотатарської літератури, засобів масової інформації, видавництва потрібно виділити такі тенденції. За десять останніх років в АР Крим, незважаючи на труднощі, була створена бібліотечна мережа, де подана кримськотатарська література. Бібліотеки мали можливість здійснювати нагромадження книжкового фонду, проводити науково-дослідну роботу і обслуговувати населення регіону. Були певні досягнення і у видавничій справі. Зокрема було налагоджено випуск різних газет і журналів кримськотатарською мовою, навчальної, художньої і наукової літератури. Складний період переживає і кримськотатарська література. Однак потрібно зазначити, що сьогодні, у період вільного творчого розвитку, багато залежить від самих письменників і поетів. Розвиток кримськотатарської літератури, бібліотечної мережі і засобів масової інформації, внесли особливий колорит у зміцнення регіонального поліетнічного суспільства. Усі ці фактори сприяли вирішенню інтеграційних завдань, що постають перед репатріантами. Діяльність засобів масової інформації, видавництва, що здійснюють забезпечення підручниками і літературою діючу систему освіти, повинна підтримуватися державними органами влади.

Джерела та література

1. Фазылов Р., Нагаев С. Къырымтатар эдебиятынынъ тарихы. Къыскъа бир назар. – Симферополь: Къырым девлет окъув-педагогика нешрияты, 2001.
2. Куртнезир З. Къырым татар эдилери. Омюр ве яратыджылыклар акъкъында къыскъа малюматлар. – ААкъмесджит; Таврия, 2000.
3. Абдураман И. Несиримизге бир назар // Йылдыз. – 1999. – № 2; Эдемова У. Миллий драматургиямыз тикненильмели // Йылдыз. – 1999. – № 2; Селим Ш. // Йылдыз. – 1999. – № 6; Кандым Ю. Семирилиликке ынтылмалымыз // Йылдыз. – 1999. – № 6; Эдемова У. Китап нешири – беджериклигимизге багълыдыр // Йылдыз. – 1999. – № 6; Муедин Р. Земаневий несир ве драма. Эсерлеримиз акъкъында базы фикирлерили // Йылдыз. – 2001. – № 3.
4. Фазылов Р., Нагаев С. Къырымтатар эдебиятынынъ тарихы. Къыскъа бир назар. – Симферополь: Къырым девлет окъув-педагогика нешрияты, 2001.
5. Селим Ш. Эсат эсабатымыз – яраткъан эсерлеримиз // Йылдыз. – 1999. – № 6.
6. Кандым Ю. Семирилиликке ынтылмалымыз // Йылдыз. – 1999. – № 6.
7. Муедин Р. Земаневий неси рве драма. Эсерлеримиз акъкъында базы фикирлерили // Йылдыз. – 2001; Эдемова У. Миллий драматургиямыз тикненильмели // Йылдыз. – 1999. – № 2.
8. Фазылов Р., Нагаев С. Къырымтатар эдебиятынынъ тарихы. Къыскъа бир назар. – Симферополь: Къырым девлет окъув-педагогика нешрияты, 2001.
9. Куртнезир З. Къырым татар эдилери. Омюр ве яратыджылыклар акъкъында къыскъа малюматлар. – Акъмесджит; Таврия, 2000.
10. Кононенко Д. Тарас Шевченко кримськотатарською мовою // Літературна Україна. – 1999. – 25 листопада. – № 41 – 42 (4857 – 4858).
11. Курштуова С. Реабилитированная графика // Авдет. – 1997. – 7 апреля. – № 7 (170).
12. Фазылов Р., Нагаев С. Къырымтатар эдебиятынынъ тарихы. Къыскъа бир назар. – Симферополь: Къырым девлет окъув-педагогика нешрияты, 2001.

13. Резолюция международной научно-практической конференции «Крымскотатарский язык: проблемы перехода на латинскую графику» // Авдет. – 1992. – 26 июня. – № 13 (57).
14. Фазылов Р., Нагаев С. Къырымтатар эдебиятынын тарихы. Къыкъа бир назар. – Симферополь: Къырым девлет окъув-педагогика нешрияты, 2001.
15. Постановление об алфавите крымскотатарского языка // Авдет. – 1997. – 22 апреля. – № 8 (171).
16. Эмирова А. О крымскотатарском литературном языке и его нормах // Голос Крыма. – 1999. – 15 января. – № 3 (270).
17. Усеинова Г. Живые источники духовности. – Симферополь: Доля, 2001.

Лисогуб Л.И. СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПОТЕНЦИИ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ТЕРМИНОВ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ЛЕКСИКОНЕ СОВРЕМЕННОГО НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Актуальность темы. Начало XXI столетия характеризуется глобальными социально-экономическими изменениями. Каждое изменение в социально-экономической сфере влечет за собой определенные изменения в языковой системе.

Лидерство США в экономике обуславливает тот факт, что многие экономические новообразования английского языка возникают, главным образом, в британском и американском национальном вариантах. Эти варианты являются основными поставщиками лексических инноваций в языки евроамериканского языкового ареала, в экономическую терминосистему современного немецкого языка.

Изучение природы англоязычного термина в экономической терминосистеме современного немецкого языка не было объектом всестороннего лингвистического анализа. Терминология данной фундаментальной науки занимает особенное место между научной терминологией и общеупотребительной лексикой, поэтому в данной работе термин рассматривается как составная часть общенационального языка.

Экономический лексикон современного немецкого языка имеет ряд особенностей, так как экономика является отраслью не только знаний, но и деятельности и представляет интерес для трех категорий населения: 1) ученых-экономистов; 2) ученых-практиков; 3) людей с улицы, поскольку каждый человек в повседневной деятельности вступает в определенные экономические отношения.

Это отражается на языковом уровне – в языке формируется специальная экономическая терминология. Элементы этой подсистемы имеют все признаки терминов, так как в современной экономической науке существует много разнообразных направлений, научных школ, течений.

В языке возникает также подсистема практической экономики, ею пользуются профессионалы, которые занимаются экономической деятельностью, бизнесмены, финансисты, служащие экономических подразделений фирм, банков. Элементы, входящие в лексикон языка практической экономики, имеют признаки термина – четко определенное значение, системность; в нем много номенклатурных обозначений.

Многие экономические термины детерминологизируются и функционируют в общеупотребительном языке. Таким образом, в экономическом лексиконе можно выделить три подсистемы, каждая из которых имеет ряд особенностей. Все три подсистемы ярко представлены в современном немецком языке, поскольку Германия – страна с высокоразвитой наукой, экономикой, образованием, социально-активным населением [1, с.160]. Изучение этих подсистем является основной **целью** публикации.

Весомый вклад в исследование проблем интеграции английских заимствований в современный немецкий язык внесли зарубежные лингвисты В. Карстенсен, Х. Галинский, Г. Канн, М. Ленерт, К. Ханзен, А. Хоффман, А. Нойберт, Г. Грауштайн, В.Тиле, которые отмечают, что ни один язык не оказывает сегодня такого сильного влияния на немецкий, как английский и его национальный американский вариант.

Научная новизна работы определяется многоаспектным подходом к анализу англоязычных терминов в экономической терминосистеме немецкого языка:

- представлено описание и процесс лексико-семантической ассимиляции терминов-англицизмов, англо-американизмов и интернационализмов английского происхождения;
- исследованы новые словообразовательные структурные типы заимствованных англоязычных терминов;
- отмечено, что нельзя изолировать терминологическую лексику от общеупотребительного языка.

Необходимо отметить высокий словообразовательный потенциал заимствований в языке. Словообразовательные потенции заимствования реализуются в его сочетаниях со словами заимствующего языка и в распространении употребления англицизмов на немецкую действительность. Это может рассматриваться как аспект лексико-семантической ассимиляции.

Усиливается тенденция образования новых структурных типов. Это подтверждается фактами конвертированных англицизмов и англо-американизмов, заимствованных в немецкую экономическую терминосистему, что свидетельствует о популярности некоторых словообразовательных моделей. Наиболее распространенная модель – препозитивное служебное слово + существительное + правое распространение, например: *Off-line-Betrieb m*, *Off-line-Informationssystem n*, *Off-shore-Geschäft n*, *Off-shore-Finanzplätze Pl.*, *Off-shore-Funds Pl.*; *Off-shore-Territorium n*, *Off-shore-Zone f*; *On-line-Abfragensystem n*, *On-line-Schalersystem n*, *On-line-Steuerungssystem n*.

Появление и закрепление сложных слов и словосочетаний способствует определению границ значения заимствования. В сложных словах один из компонентов выступает в роли основного или определяющего слова, представляет уже известную лексическую единицу, самостоятельно употребляемую в области банковского, биржевого дела, маркетинга, менеджмента, рекламы, средств деловой коммуникации, налогообложения, финансирования.